

Jana Kamanová¹

Humboldtova univerzita v Berlíne, Inštitút slavistiky a hungarológie

<https://orcid.org/0009-0006-8392-2183>

SLOVENČINA INTERAKTÍVNE, KOOPERATÍVNE I METAKOMUNIKAČNE

Zámerom metodicky koncipovaného príspevku je v úvode prezentovať základné východiská kooperatívnych vyučovacích postupov ako didaktického konceptu uplatniteľného na všetkých stupňoch vzdelávania. Stručnou komparáciou bežnej skupinovej práce, ale aj kompetitívneho či individualistického spôsobu učenia sa oproti kooperatívne učeniú poukazujeme na jeho možné výhody. V praktickej časti príspevku podávame návrh niektorých (vo vyučovacom procese zrealizovaných) didaktických metód a cvičení zameraných na osvojovanie slovenčiny cudzincami na začiatočnickej i pokročilej úrovni. Metódy sú zamerané nielen na kognitívne kompetencie študentov (čítanie s porozumením, písanie, slovná zásoba, gramatika atď.), ale najmä s cieľom vytvorenia interaktívnej sociálnej klímy podporujúcej komunikačnú prax a progres učiacich sa – schopnosť pracovať s informáciami v cieľovom jazyku, odovzdať informácie komunikačnému partnerovi, na vyšších úrovniach, schopnosť zaujať stanovisko, vyjadriť názor, argumentovať, najmä však prekonávať obavu používať cieľový jazyk. Keďže didaktická prax autorky vychádza z lektorskej práce so slovenčinou ako cudzím jazykom pre nemecky hovoriacich poslucháčov, praktické metódy sú aplikované na vybrané jazykové javy slovenčiny či komunikačné situácie v slovenskom jazyku relevantné (nielen) pre cudzojazyčných poslucháčov i každodennú prax. Súčasťou príspevku je krátka reflexia participantov na použité postupy s ohľadom na obsahovú i interaktívnu stránku vyučovacieho pôsobenia.

Kľúčové slová: kooperatívne učenie, metodika, komunikačná kompetencia, cudzí jazyk, slovenčina

¹ oriescij@hu-berlin.de; janka.oriescikova@edu.ku.sk; doktorandka externého štúdia (2. ročník) na PF KU

Úvod. Motivovať učiacich sa, aby sa učili s radosťou je intenciou každého pedagóga na všetkých stupňoch vzdelávania. Učiť sa cudzí jazyk s cudzími ľuďmi a nemať pritom pocit odcudzenia je intenciou poslucháčov. Ako návod na skĺbenie oboch potrieb sme v didaktickej praxi siahli po koncepte kooperatívneho učenia, ktoré môže podporiť ako komunikačné ciele, tak aj dobré medziľudské vzťahy v skupine učiacich sa. Keďže heterogenita skupiny je benefitom kooperatívneho učenia, aplikujeme kooperatívne učenie aj do kurzov jazykovo či kulturologicky rozdielnych poslucháčov na lektoráte v Berlíne. Príspevkom chceme poukázať aj na skutočnosť, že kooperatívne učenie je konceptom využiteľným aj pri učení sa cudzích jazykov, konkrétne s aplikáciou na slovenčinu ako cudzí jazyk. Kooperatívne učenie môže viesť k zvýšeniu pozitívnych postojov k učeniu i k ostatným členom skupiny. A keďže pri jazykovom vzdelávaní je jazyk cieľom i prostriedkom, hľadáme metódy, ktoré by prispeli k jeho aktívnemu používaniu. Výhodou kooperatívnych vyučovacích postupov je zapojenie každého poslucháča, aby sa z pasívnych individualít stali aktívni i ohľaduplní komunikační partneri schopní sebareflexie, bez kritického stanoviska pedagóga.

Niektoré definície a postuláty kooperatívneho učenia. Kooperatívne učenie nie je novým konceptom. Relevantné postuláty kooperatívneho učenia zafinovali bratia Johnsonovci (2005) ešte v 70. rokoch 20. storočia, hoci jeho sociálno-psychologické korene siahajú ešte ďalej. Pod pojmom kooperatívneho učenia sa chápe teoretický koncept vzdelávania či súbor vyučovacích metód, stratégií a praktík, ktoré sa aj v súčasnosti aplikujú v didaktickej praxi na všetkých stupňoch vzdelávania. Kooperácia vo vyučovacom procese implikuje vzájomnú interakciu, sociálny rozmer a komunikáciu. To sú atribúty, ktoré sú nevyhnutnou súčasťou aj osvojovania si cudzieho jazyka.

Podľa Kasíkovej (2007) ide o „systém založený na princípoch kooperácie pri učení v malých skupinách. Kooperácia sama, aj keď je cenným cieľom tohoto systému, však nie je cieľom prioritným, tým je rozvoj intelektuálny a osobnostne sociálny“ (Kasíková, 2007: 62).

Kooperovať znamená podľa autorov Brüning a Saum (2009) počúvať iných, vysvetliť iným zrozumiteľne vlastné myšlienky, prepojiť myšlienky a prispieť k spokojnosti všetkých. Kto kooperuje, učí sa iným pomôcť, tiež prijať pomoc, vcítiť sa do iných, myslieť na ich potreby, ako aj cvičiť priateľsky kritiku a vidieť kritiku od iných ako cennú pre vlastný rozvoj. Študenti² sa učia vyrovnávať sa či poradiť si s rôznymi situáciami i názormi ľudí z iných kultúr, s ľuďmi s inými záujmami, s iným temperamentom a podobne. Sawatzki a i. (2016) kooperatívne učenie vysvetľujú ako vyučovaciu koncepciu, ktorá oproti konkurujúcemu alebo individuálnemu učeniu podporuje učenie pomocou kooperácie rôznych učiacich sa, čím sa akcentuje interaktívny rozmer učenia. Kooperáciou sa pritom podporujú rôzne kompetencie:

---

² V príspevku sa používa generické maskulínium pre označenie oboch pohlaví.

1. kognitívna,
2. sociálno-komunikatívna (interakcia s ostatnými, spôsob vyjadrovania sa),
3. personálna (ako zaobchádzam s mojimi zážitkami),
4. metakognitívna (ako som zvládol svoje učenie, ako som si stanovil a splnil ciele, sebareflexia skupiny či dvojice).

Podobný vplyv na kompetencie, ktoré si študenti vďaka kooperatívnemu učeniu osvojujú, uvádzajú autori Brüning a Saum (2009: 50):

1. sociálna kompetencia: konštruktívne spolu komunikovať, môcť férovo riešiť konflikty, navzájom sa podporovať, pomáhať si atď.,
2. odbornó-metodické kompetencie: zaoštaráť informácie a sprístupňovať texty, dokumentovať a prezentovať procesy a výsledky, získať a usporiadať pracovné a učebné materiály atď.,
3. osobné kompetencie: vedieť sa ohodnotiť, vedieť sa kontrolovať a motivovať, organizovať vlastné učenie,
4. schopnosť učiaceho sa reflektovať a usmerňovať svoj vlastný proces učenia.

Vplyv kooperatívneho učenia aj na kognitívnu stránku zdôrazňujú aj autori Brüning a Saum (2009), ktorí kooperatívnu formu učenia považujú za účinnú vyučovaciu stratégiu či kľúčový element vyučovania, pri ktorom majú byť učiáci sa v každej fáze mentálne aktivovaní. V koncepte týchto nemeckých autorov niet kooperácie bez vkladu jednotlivca.

V nemeckom prostredí tvorí základný princíp kooperatívneho učenia triáda D-A-V (*Denken – Austauschen – Vorstellen*), známa z anglického *Think-Pair-Share*. Podporuje teda vlastné myslenie – *Denken*, kooperáciu medzi učiacimi sa – *Austauschen* a následnú verejnú prezentáciu výsledkov – *Vorstellen* (Sawatzki et al., 2016; Müller, 2011).

Takýto postup učenia sa je použiteľný aj bez zdĺhavejšej prípravy v každej fáze vyučovacieho procesu, čo je jeho veľkým benefitom. Pomocou kooperatívnych vyučovacích foriem sa môže zlepšiť kvalita a využiteľnosť získaných vedomostí, tiež môžu pozitívne pôsobiť ako príprava na sociálnu integráciu a tým aj spoločenské pôsobenie, pretože vďaka spoločnému učeniu sa a práci v triede sa osvojuje aj zaobchádzanie s konfliktmi či názormi medzi rôznymi skupinami a ich zvládanie.

Kooperatívne učenie je aj súčasťou intervenčného programu v etnicky heterogénnych triedach, s ktorými sa pri lektorskom pôsobení stretávame vo svojej pedagogickej praxi aj my. Oproti didaktickému konceptu (zameranému na informatívnoš a vzdelanie) sa kooperatívne učenie považuje za interaktívny koncept podporujúci skupinový kontakt a zlepšenie vzťahov (Lanphen, 2011). Tento koncept je teda zameraný na redukciu etnických predsudkov, stereotypov, diskriminácie, širšie by sme mohli povedať i xenofóbie.

Kooperatívne učenie a skupinová práca. Kooperatívne učenie môže byť prácou vo dvojici alebo skupinovú prácou, ale nie každá skupinová práca je kooperatívnym učením. Základné rozdiely medzi kooperatívnym a skupinovým učením prehľadne znázorňujú napríklad autorky Kasíková a Vališová (2011):

Skupinové vyučovanie	Kooperatívne vyučovanie
Závislosť členov skupiny	Pozitívna vzájomná závislosť
Neuvažuje sa o sociálnych zručnostiach	Žiaci sa cielene učia rozvíjať sociálne zručnosti
Učiteľ necháva skupiny pracovať	Učiteľ pozoruje prácu skupín, prípadne zasahuje
Hlavnú činnosť vedie učiteľ, v skupine zvolený žiak	Spoločné vedenie
Zodpovednosť len za seba	Zodpovednosť aj za druhého
Jedinec často schovaný v skupine	Individuálna viditeľnosť
Skupinová zodpovednosť	Osobná zodpovednosť
Homogénne skupiny	Heterogénne skupiny
Práca bez rečí okolo	Diskusia o spolupráci – reflexia
Sociálne zručnosti sú predpokladané alebo ignorované	Učenie sa sociálnym zručnostiam

Tabuľka 1. Základné rozdiely medzi kooperatívnym a skupinovým učením³

Kým pri skupinovom vyučovaní ide o rozdelenie do skupín, pričom aktívni žiaci či študenti sú rýchlejší a pasívni sú pomalší, podiel práce na zadaní nie je jasne daný. Keďže na našom pracovisku nemáme len homogénne skupiny nemeckých poslucháčov, z vlastnej praxe sa opakuje skúsenosť, že nemeckí študenti učiaci sa slovenčinu ako cudzí jazyk sú pri jej osvojovaní pomalší, ale precíznejší, kým študenti slovanského pôvodu sa učia rýchlejšie, často však s interferenciou a opakovanými chybami. Pri kooperatívnom učení musia učiaci sa spolupracovať, komunikovať, podporovať sa, byť vo vzájomnej interakcii, čím sa aktívne zapojí každý zúčastnený. Tak sa aj v etnicky heterogénnych skupinách učia študenti brať ohľad na svojho komunikačného partnera, na jeho tempo i znalosti.

Iným typom učenia je kompetitívne učenie (porov. napríklad Borsch, 2019), ktoré pri istých aktivitách môže byť účinné, jeho podstatou je však individuálna súťaživosť až súperenie, konkurenčné učenie sa bez sociálneho

³ Zdroj: Kasíková/Vališová, 2011.

rozmeru a teda aj možnosti komunikácie a interakcie. Bez možnosti interakcie funguje aj individualistický spôsob učenia, pri ktorom jednotlivec nemá možnosť rozvíjať komunikačnú kompetenciu s partnerom, čo je však základom pri učení sa cudzieho jazyka.

Na záver teoretického exkurzu môžeme zhrnúť výhody učenia sa študentskou kooperáciou:

- podporuje sociálne a personálne kompetencie (odstraňuje interpersonálne bariéry),
- podporuje kognitívne a odborné kompetencie,
- podporuje kreativitu učiacich sa,
- podporuje komunikačné zručnosti,
- vedie k vyššej aktivácii učiacich sa,
- rozvíja myšlienky a umožňuje ich porovnávať,
- pomáha sprístupniť i vyvodiť informácie,
- pomáha rozvíjať argumentáciu,
- je využiteľná v každej fáze (najmä pri fixácii, opakovaní, príprave na skúšku),
- umožňuje priamy a časovo intenzívnejší kontakt s učivom,
- podporuje heterogenitu učiacich sa eliminuje prekážky a rozdiely (jazykové i interkultúrne – rozličný východiskový jazyk),
- hodnotenie pedagóga nie je demotivujúce – hodnotí sa tím/dvojica vlastnou reflexiou.

Výber aktivít podporujúcich kooperáciu, komunikáciu a vzájomnú interakciu učiacich sa. V rámci svojho lektorského pôsobenia (nielen) pre nemecky hovoriacich poslucháčov sa snažím aplikovať kooperatívne metódy učenia sa na praktických jazykových kurzoch od jazykovej úrovne A1 po C1. V tejto časti príspevku by som chcela načrtnúť niektoré vybrané a osvedčené aktivity aplikovateľné na vybrané jazykové javy slovenčiny či komunikačné situácie (receptívne i produktívne zručnosti, písanie, čítanie s porozumením, hovorenie). Keďže vo vyučovaní cudzích jazykov je medziľudská komunikácia a kooperácia relevantným aspektom, osvedčene sa získavajú a rozvíjajú aj kooperačnou metódou. Na kurzoch pracujú učiaci sa prevažne v tímoch (menších skupinách alebo vo dvojici), pričom je zapojený každý učiaci sa. Zo skúseností s kooperatívnym učením sa zlepšila aj dochádzka, keďže každý učiaci sa je zodpovedný za svoj prínos. Študenti sú viac ústretoví voči študentom učiacim sa pomalšie a pozitívny vplyv bol zaznamenaný okrem vzájomných vzťahov na kurze aj v lepších výkonoch v učení. Študenti sa viac snažia komunikovať, vyjadriť svoj názor v diskusii, kde je potrebné zaujať k téme svoje stanovisko. Pozitívnejší postoj k učeniu majú aj vďaka odľahčenej atmosfére bez kritického hodnotenia lektorom. Učiaci sa majú sebareflexiou zhodnotiť svoj podiel práce vo dvojici alebo pre skupinu. Dochádza k sebareflexii aj v otázke progresu v osvojovaní si jazyka.

Návrh aktivity 1: Partnerský diktát

Každý pedagóg učiaci v skupine úplných začiatočníkov sa chce určite vyhnúť tradičným ortografickým diktátom. Tie sú pre učiacich sa stresujúce a obavy zo zlyhania nie sú motivačným prvkom. V rámci kooperatívneho učenia je možné aj diktát vytvoriť interaktívne a zábavne.

Téma: Ortografia, fonetika (úplní začiatočníci, A1 jazyková úroveň).

Odborné a metodické ciele: správna výslovnosť s ohľadom na špecifiká slovenskej diakritiky, asimiláciu:

- vzájomné počúvanie s porozumením (možnosť kladenia spätných otázok),
- aplikácia ortografických pravidiel, upevňovanie pravopisnej kompetencie spoluprácou,
- lexikálna súvislosť slovnej zásoby,
- spoločný cieľ (záujem oboch strán) a partnerská práca,
- akceptácia partnera, brať na neho ohľad, na jeho tempo,
- práca tvárou v tvár,
- preberanie zodpovednosti za svoju časť práce (správne prečítanie tomu druhému),
- spoločná reflexia prípadných chýb,
- rovnocenná náročnosť, rovnocennosť zabezpečená aj výmenou rolí,
- zapojenie každého študenta ako aktívnej súčasti kurzu.

Postup aktivity:

Každý pár dostane napríklad po 10 lexikálne súvisiacich slovíčok na kartičkách, po päť pre každého, pričom vidia len tie svoje. Navzájom si vo dvojici diktujú slová – jeden diktuje, druhý píše, potom si roly vymenia. Slovíčka si zapisujú každý do svojej množiny, v priesečníku potom určia nadradený pojem k slovnej zásobe (napr. *šunka, syr, chlieb, mlieko, zmrzlina* atď. sú „potraviny“). Druhý pár má ďalšiu lexikálnu skupinu slov, napr. dopravné prostriedky. Napokon si svoje ortografické zápisy overia s originálnymi kartičkami a spolu reflexívne pouvažujú, prečo došlo k prípadnej chybnéj ortografii (porov. Príloha 1 a Príloha 2). Spolu si vysvetlia/zopakujú pravidlá (Prečo sa v danej pozícii nepíše mäkkeň? atď.).

Tiež si medzi sebou vysvetlia, prečo urobili danú chybu. Chyba ale nie je vždy neúspechom. Neúspechom je nechota nespolocovať či nekomunikovať.

Reflexia študentov: podľa študentov je takýto diktát zážitkovejší ako tradičný diktát diktovaný učiteľom, zažívajú menej stresu bez pocitu overovania vedomostí a skúšania, vzájomná aktivita vyžaduje počúvanie, písanie aj hovorenie.

Návrh aktivity 2: Recipročné učenie (stratégia na spracovanie textov)

Metóda recipročného učenia ako formy kooperatívneho učenia je v nemeckej literatúre pomerne dobre spracovaná. Služi najmä na podporu a

rozvoj rôznych aspektov kompetencie čítania, porozumenia textu – obsahovo i intencne, či reflexie textu (porov. napríklad Borsch, 2019).

Pri tejto aktivite sme sa inšpirovali aj štyrmi stratégiami porozumenia textu podľa Palincsar/Brown (1984):

1. Zhrnutie: Zhrnúť jednotlivé odseky, zachytiť hlavné, dôležité myšlienky.
2. Otázky k textu: Hlbšia elaborácia prečítaného, overenie porozumenia zmyslu.
3. Vysvetliť si nejasnosti: Prekonať problémy s porozumením (kde sú nástrahy?).
4. Skúsiť odhadnúť ďalšie pokračovanie: Vedieť použiť význam prečítaného (ako by mohol text pokračovať?).

Zhrnutie či kladenie otázok k textu medzi študentmi navzájom je relevantnou reflexiou porozumenia textu, zameraním sa na podstatné informácie textu, tiež dôležitým opakovaním tvorby zisťovacích či doplňovacích otázok. Vo dvojici si študenti môžu navzájom objasniť novú slovnú zásobu a kontext, v ktorom je lexika používaná. Princípom kooperatívneho učenia je práve vzájomná pomoc učiacich sa v prospech celého tímu alebo dvojice v zmysle učíme sa spolu – získava každý jednotlivec. Dotváranie pokračovania textu podporuje nielen vlastnú tvorivosť a produkciu, je aj cenným odrazom vlastného prežívania či kultúrnych špecifik tvorca. Podobný kooperatívny scenár metódy (vhodný aj pre spracovanie vedeckých textov) na vyšších jazykových úrovniach opisuje Borsch (2019).

Kooperatívny scenár metódy recipročného učenia podľa Borsch (2019):

1. Čítanie – text rozdeliť na odseky, dvojica číta 1. odsek.
2. Opakovanie – partner A zhrnie ústne prečítané a vysvetlí obsah odseku.
3. Spätná väzba – partner B pozorne počúva a môže podať spätnú väzbu k zhrnutiu partnera, príp. ho koriguje, doplní.
4. Kognitívna elaborácia – spoločne uvažujú, či im je niečo nejasné, spoločné opakovanie. Hovoria o téme, spoločne hľadajú vysvetlenia, podobné príklady (môžu použiť pomôcky, slovník, vymeniť si skúsenosti, ak už o niečom podobnom počuli, niečo podobné zažili).
5. Výmena úloh – vymenia si roly, obaja prečítajú druhý odsek, teraz začína partner B so zhrnutím, partner A počúva, koriguje, dopĺňa atď.

Takáto spolupráca je uplatniteľná v každej fáze vyučovania, ideálna aj v explanačnej fáze – pri preberaní novej témy. Uvedený scenár je aj predpokladom toho, že každý jednotlivec by mal napokon rozumieť preberanej téme, nemal by zostať pasívny.

Téma: Realie Slovenska, regióny Slovenska (B2 jazyková úroveň).

Odborné a metodické ciele: regionálne členenie Slovenska s ohľadom na špecifiká jednotlivých regiónov (poloha, zaujímavosti a pamiatky regiónu, typické jedlá atď.):

- vzájomné počúvanie s porozumením (možnosť kladenia spätných otázok),
- práca s novou lexikou v danom kontexte (*salaš, klenotnica pamiatok, kút krajiny* atď.),
- rozvoj komunikačnej kompetencie,
- spoločný cieľ (záujem oboch strán) a partnerská práca,
- práca tvárou v tvár,
- preberanie zodpovednosti za svoju časť práce,
- spoločná reflexia známych i nových informácií,
- rovnocenná náročnosť, rovnocennosť zabezpečená aj výmenou rolí,
- zapojenie každého študenta ako aktívnej súčasti kurzu,
- trvácnosť precvičovaných kompetencií i osvojovanej témy.

Postup aktivity:

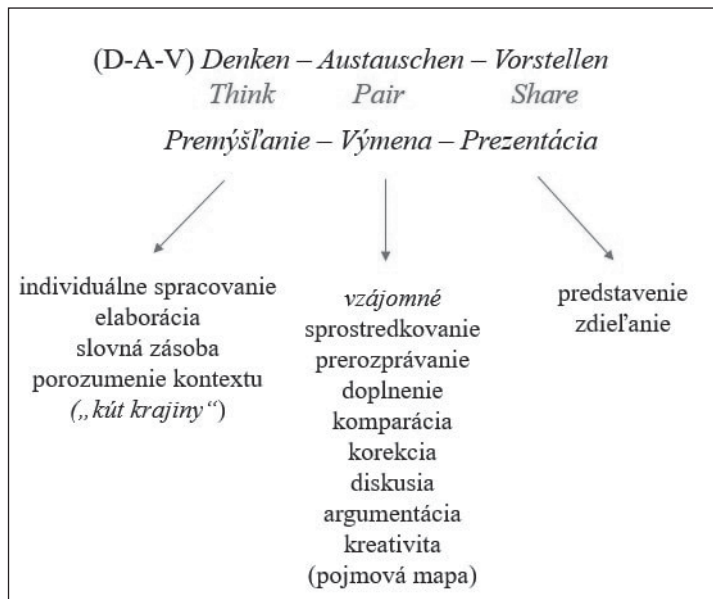
Aktivita prebieha podľa uvedeného scenára. Na recipročné učenie som vybrala napríklad tému regionálneho členenia Slovenska, ktorá je dobre pripravená už v učebnici Krížom krážom B2 (porov. Príloha 3). Použiť sa však dá aj akýkoľvek internetový text a rozdeliť ho na časti podľa počtu dvojíc. V prípade špecifickej slovnej zásoby alebo kontextového použitia, ktoré študentom nie je jasné zo slovníkového vysvetlenia, sa poradia s vyučujúcim. Na záver každá dvojica môže prezentovať svoj región pred ostatnými študentmi v kurze.

Reflexia študentov: študenti si viac zapamätajú tým, že niečo vysvetľujú svojmu partnerovi vo dvojici, vzájomná aktivita bez výraznej intervencie lektora je pre študentov uvoľnenejšia a neostýchajú sa komunikovať medzi sebou ako pred lektorom.

Uvedený typ recipročného učenia podporuje kognitívnu aktivizáciu aj komunikačnú kompetenciu študentov učiacich sa slovenčinu ako cudzí jazyk. Nie je neznámou myšlienkou, že najlepšie sa učí ten, kto je aktívne zapojený, tvoriaci. Recipročné učenie podporuje prechod od pasívne počúvajúceho jednotlivca k aktívne hovoriacemu komunikačnému partnerovi. Táto aktivita tiež podporuje už spomínanú triádu tvoriacu základ kooperatívneho učenia:

V prvej fáze aktivity sa aktivujú predznanosti, učiaci sa premýšľajú o otázke či probléme, tvoria si názor, stanovisko, majú čas potrebný pre individuálne spracovanie textu či informácií. Prečítané môžu prepojiť so svojimi skúsenosťami či zážitkami. Vo fáze výmeny si s komunikačným partnerom zdieľajú myšlienky, názory či riešenia (v závislosti od témy) v skupine či dvojici. Táto fáza má byť pravou kooperáciou, hovorením o niečom a s niekým, porovnaním informácií alebo svojich názorov, čo prispieva i k sociálnemu rozmeru komunikácie. Hovoriaci má jasne formulovať svoj úmysel, overiť si, či príjemca rozumel, čo je možné parafrázovaním, vlastnými slovami atď.

Obrázok 1. Základ kooperatívneho učenia

Recipročné učenie sme využili aj pri téme Cestovanie a reálie Slovenska v kurze A2+, kde boli v kurze len 2 študentky. Postup je podobný ako uvedený scenár pre recipročné učenie, avšak každá študentka dostala svoju časť textu, s ktorou pracovala a ku ktorej dostala zadanie.

Ako vhodný aj pre študentov zaujímavý text je text o cestovaní na Slovensku zadarmo, ktoré je stále aktuálnou informáciou týkajúcou sa slovenských reálií.

Ukážka pracovného textu k téme *Cestovanie vlakmi na Slovensku zadarmo* (upravený internetový text, vid' Pramene):

Odsek 1: Cestovanie vlakmi zadarmo po Slovensku vstúpilo do platnosti 17. novembra 2014 na základe rozhodnutia vlády SR a týka sa všetkých vlakov patriacich Železničnej spoločnosti Slovensko (ZSSK). Toto bezplatné cestovanie vlakmi je určené pre vybrané sociálne slabšie skupiny obyvateľstva, medzi ktoré patria malé deti, študenti a dôchodcovia. Konkrétne: deti do 6 rokov, žiaci od 6 do 15 rokov, študenti od 15 do 26 rokov, dôchodcovia vo veku do 62 rokov poberajúci dôchodok na základe zákona o sociálnom zabezpečení (predčasní dôchodcovia, invalidní dôchodcovia a iní) a dôchodcovia vo veku nad 62 rokov (starobní). Cestovanie zadarmo vo vlakoch na Slovensku však nie je dostupné automaticky pre každého. Záujemca

o cestu vlakom zadarmo sa však musí pred prvou cestou vlakom registrovať v pokladni Železničnej spoločnosti Slovensko (ZSSK) na železničnej stanici a získať tak špeciálny preukaz **p o t v r d z u j ú c i** oprávnenie cestovať vlakmi zadarmo. K registrácii je nutné predložiť potrebné doklady. Výnimkou sú malé deti do 6 rokov, ktoré pre cestu vlakom nepotrebujú žiaden preukaz a ani cestovný lístok (cestujú zadarmo).

Odsek 2: Bezplatná preprava vlakmi na Slovensku neplatí pre všetky typy vlakov. Netýka sa vlakov InterCity (IC) jazdiacich na trase medzi Bratislavou a Košicami. Cestovanie zadarmo sa teda týka osobných vlakov (Os), zrýchlených vlakov (Zr), regionálnych expresov (Rex), rýchlikov (R), expresov (Ex) a vlakov EuroCity (EC). V prípade medzinárodného vlaku (vlakú smerujúceho z/do inej krajiny, napr. do Českej republiky alebo do Maďarska) platí možnosť cestovať zadarmo len na slovenskom úseku trasy (teda len v rámci slovenského územia). Pozor! Odporúčame zaobstarať si lístok čo najskôr, keďže počet bezplatných lístkov na rýchliky je obmedzený a môže sa stať, že v danom rýchliku budú bezplatné lístky vypredané a budete si musieť normálne kúpiť lístok za peniaze. Do vlaku však nemôžete nastúpiť len s preukazom študenta, či preukazom ZSSK. Musíte si kúpiť lístok v hodnote 0 eur. To znamená, že sa neobmedzí čakanie v rade na lístky.

Študenti pracujú vo dvojici, vzájomne sa spolu radia o novej lexike, hľadajú kľúčové slová alebo frázy, kladú si kľúčové otázky k textu reflektujúce relevantné informácie, napríklad:

1. Od kedy je možné cestovať na Slovensku zadarmo?
2. Kto môže cestovať zadarmo?
3. Čo musíme urobiť, aby sme mohli cestovať vlakmi zadarmo?
4. Akými vlakmi môžeme cestovať zadarmo?

V pokročilých skupinách je vždy dobré podľa možnosti ukončiť tému diskusiou, čím sa rozvíjajú komunikačné i sociálne zručnosti, čo je základným predpokladom kooperatívnej spolupráce. Študenti si osvojujú alebo už používajú formulácie dôležité pre sociálne zdvorilé odmietnutie alebo uznanie názoru iných, pre používanie vlastných argumentov, tiež sa cvičia v akceptácii a podpore komunikačného partnera.

Možné otázky do diskusie:

1. Týka sa bezplatná doprava pre študentov a dôchodcov aj autobusov?
2. Môžete cestovať na Slovensku vlakmi zadarmo aj vy?
3. Bolo by dobré zrušiť toto cestovanie vlakmi zadarmo?

4. Slovenské železnice sa sťažujú, že to bolo rozhodnutie vlády a oni prichádzajú o peniaze (máte nápad na nejaké riešenie?).
5. Cestovanie vlakmi zadarmo vzniklo v rámci balíčka sociálnej podpory slabších. Ako však pomáha dôchodcom žijúcim na dedinách, kde nepremávajú vlaky?
6. Vplyv na cestovný ruch atď.

Návrh aktivity 3: Myšlienková reťaz (tvorba produktu)

Téma: „Cestovanie“ (B1 jazyková úroveň. Nemusí však byť viazaná na špecifickú tému, je to univerzálna aktivita.)

Odborné a metodické ciele:

- praktické použitie naučeného, precvičovanie gramatiky v súvislých vetách
- aplikácia slovnej zásoby: *svetové strany, krajiny, spôsob dopravy, batožina* atď.
- podpora individuálnej kreativity
- počúvanie s porozumením
- spoločný cieľ: tvorba uceleného príbehu
- spoločná náročnosť, rovnocennosť úloh
- zapojenie každého ako aktívnej súčasti kurzu
- zamedzenie mechanickej individuálnej práci
- vniesť do kurzu zážitkovosť a spontánne nápady spoločnou tvorbou

Postup aktivity:

Študenti sedia v kruhu, majú pred sebou malé obrázky na kôpke otočené obrázkom dolu (obmenou môžu byť jednotlivé slová, avšak pri obrázkoch je asociácia a tvorivosť študentov väčšia). Na stanovenú tému (napr. *Moja nevydarená cesta*) postupne tvoria vety po vytiahnutí náhodného obrázka (tie boli rôzne: *muž s kufrom, hamburger, novinový stánok, cigarety, toaleta* atď.). Každý študent si postupne zoberie obrázok, povie vetu do príbehu, ďalší musí na neho nadväzovať, aby vety tvorili súvislý príbeh (porov. Príloha 4). Hra končí zobrať posledného obrázka, tým sa zakončí príbeh. Aktivitu robíme pomerne často a radi, študenti sa môžu prejavovať v kreativite, je to zábavné i zážitkové, každý je zapojený do aktivity.

Záver. Z vlastných skúseností vieme, že poslucháči sa lepšie sústredia i viac sa naučia pri obmene metód. Príspevkom sme chceli vytvoriť malú metodickú inšpiratívnu pomôcku vo vyučovaní slovenčiny ako cudzieho jazyka pomocou kooperatívnych vyučovacích postupov, kde študenti premýšľajú individuálne, sú kognitívne aktivovaní, no pracujú spoločne, sú teda komunikačne i sociálne aktívni. Berú ohľad na svojho komunikačného partnera, jeho tempo i znalosti. Dostávajú príležitosť pracovať so slovenským jazykom ako cudzím jazykom vo vzťahu ku komunikačnému partnerovi. Aktivity kooperatívneho učenia je možné použiť na všetkých jazykových úrovniach, prispôbiť ich preberaným témam

potrebným pre poslucháčov. V príspevku sme chceli na konkrétnych aktivitách poukázať na výhody metodického postupu učenia sa komunikačne, kooperatívne a teda aj interaktívne. Slovenský jazyk ako cudzí jazyk je v tomto prípade nielen cieľom, ale najmä prostriedkom.

Na záver by sme ešte chceli uviesť krátku reflexiu participantov na použitú metodiku s ohľadom na obsahovú i interaktívnu stránku vyučovacieho pôsobenia. Študenti si mali vybrať, ktorá forma učenia im vyhovuje najlepšie (individuálna, vo dvojici, skupinová alebo je mi to jedno). Študenti si na 98 % vybrali partnerskú prácu a skupinovú prácu (Príloha 5).

Ako dôvody pre svoj výber najčastejšie uvádzali:

- menej stresu,
- zážitok, lepšie zapamätanie slovnej zásoby,
- spoločne lepšie môžeme pochopiť témy,
- dobré vzťahy medzi študentmi, zostávame v kontakte aj po kurze,
- lepšia možnosť hovoriť,
- zábava, je to ľahšie,
- viac času na premýšľanie, menší tlak hovoriť pred všetkými.

Literatúra

- Borsch, F. (2019). *Kooperatives Lernen. Theorie – Anwendung – Wirksamkeit. Lehren und Lernen*. 3. Kohlhammer.
- Brüning, L., Saum, T. (2009). *Erfolgreich unterrichten durch Kooperatives Lernen. Neue Strategien zur Schüleraktivierung, Individualisierung – Leistungsbeurteilung, Schulentwicklung*. Neue Deutsche Schule.
- Gabríková, A. et al. (2014). *Krížom-krážom – Slovenčina B2*. Studia Academica Slovaca.
- Johnson, D. W. et al. (2005): *Kooperatives Lernen – Kooperative Schule. Tipps, Praxishilfen, Konzepte*. Mülheim an der Ruhr/Verlag an der Ruhr.
- Kasíková, H. (2007). *Kooperativní učení a vyučování. Teoretické a praktické problémy*. Univerzita Karlova v Praze/ Karolinum.
- Müller, A. (2011): *Kooperatives Lernen im Deutschunterricht. 10 Methoden aus der Praxis für die Praxis*. Bildungshaus Schulbuchverlage.
- Palincsar, A. S., Brown, A. L. (1984). Reciprocal Teaching of Comprehension-Fostering and Comprehension-Monitoring Activities. *Cognition and Instruction*, 1, 117 – 175.
- Sawatzki, D., Becker, B. et al. (2016). *Kooperatives Lernen. Das Praxisbuch. Profi-Tipps und Materialien aus der Lehrerfortbildung*. Auer Verlag.
- Vališová, A., Kasíková, H. (2011). *Pedagogika pro učitele*. 2. vydání. Grada.

Pramene

Vlaky zadarmo – cestovanie vlakom zadarmo. <https://www.vlakyzadarmo.sk/#:~:text=Cestovanie%20vlakmi%20zadarmo%20vst%C3%BApilo%20do%20platnosti%2017.%20novembra,Slovenskom%20%28ZSSK%29%20a%20niektor%C3%BDch%20vlakov%20prev%C3%A1dzkovan%C3%BDch%20spolo%C4%8Dnos%C5%A5ou%20Regiojet>

Podmienky pre cestovanie vlakom zadarmo.
<https://www.vlakyzadarmo.sk/podmienky-pre-cestovanie-vlakom-zadarmo/>

Јана Каманова

ИНТЕРАКТИВНИ, КООПЕРАТИВНИ И МЕТАКОМУНИКАТИВНИ СЛОВАЧКИ ЈЕЗИК

Резиме

Методички конципиран рад подељен је на теоријски и практични део. Теоријски део обухвата кратак преглед схватања концепта кооперативног учења и његових принципа у односу на компетитивно или индивидуално учење. Преглед је сачињен углавном од немачке литературе, где се овај наставни концепт промовише више него у словачком окружењу. Аутори истичу утицај кооперативног учења на различите компетенције ученика и његове предности у дидактичкој пракси, укључујући превазилажење културних или језичких разлика подстицањем хетерогености ученика. С обзиром на то да рад ученика у групи не подразумева аутоматски кооперативно учење, упоређивањем кооперативног и групног учења желимо да објаснимо релевантне разлике између ових облика учења.

Практични део рада проистиче из наставне праксе ауторке овог рада стечене у Берлину. У овом делу анализе нудимо избор од три активности које подржавају сарадњу, комуникацију и међусобну интеракцију ученика док уче словачки као страни језик. Активности су спроведене на практичним курсевима са три различита нивоа језика: почетни (А1), средњи (А2+) и напредни (Б2). Активности су усмерене на ортографију и фонетику, рад са текстом базиран на реципрочном учењу као облику кооперативног учења, и напослетку, на креирање сопственог достигнућа. За сваку активност постоји опис тока активности, коришћених материјала и, ако је то потребно, фотодокументације у додатку. Циљ представљених активности био је да активно укључе сваког ученика, развију њихове рецептивне и продуктивне компетенције, као и да их подстакну да уче интерактивно.

На крају се наводе искази студената о представљеним наставним праксама, које примењујемо. Полазници курса сматрају да суктакви облици учења на практичним курсевима експедитивнији, чине да боље памте градиво, али првенствено да им пружају прилику да развију своју комуникативну компетентност и међусобне односе у групи.

Кључне речи: кооперативно учење, методологија, комуникациона компетенција, страни језик, словачки

Jana Kamanová

INTERACTIVE, COOPERATIVE AND METACOMMUNICATIVE APPROACH TO SLOVAK LANGUAGE LEARNING

Summary

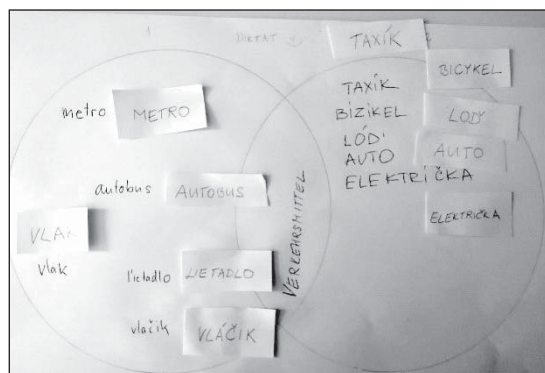
The methodologically conceived contribution is divided into a theoretical and a practical part. The theoretical part is a short overview to understand the concept of cooperative learning and its principles compared to competitive or individual learning. It is mainly based on German literature, where this teaching concept is promoted more than in the Slovak environment. It also points out the influence of cooperative learning on the various competencies of learners and its advantages in didactic practice, which include overcoming cultural or language differences thanks to the support of the heterogeneity of learners. Since the work of learners in a group does not automatically mean cooperative learning, by comparing cooperative and group learning, we want to explain the relevant differences between these forms of learning.

The practical part of the contribution is based on the lecturer's own teaching experience at the workplace in Berlin. In this part of the paper, we offer a selection of three activities supporting cooperation, communication and mutual interaction of students when learning Slovak as a foreign language. The activities were implemented in practical courses with three different language levels: beginners (A1), intermediate (A2+) and advanced (B2). The activities are focused on practising spelling and phonetics, working with text thanks to reciprocal learning as a form of cooperative learning, and finally creating your own product. For each activity, there is a description of the course of the activity, the materials used and possibly photo documentation as an attachment. The aim of the activities was the active involvement of each student, the development of his receptive and productive competencies, and interactive learning.

At the end, we present a short reflection of the students on the used teaching methods. Course participants consider such forms of learning in practical courses to be more experiential; they can remember the learning content better, but they have the opportunity to especially develop their communication competence and mutual relations in the group.

Keywords: cooperative learning, methodology, communication competence, foreign language, Slovak language

Prílohy

Príloha 1. Ukážka zapisovaných slov v partnerskom diktáte

Príloha 2. Práca v kooperatívnej dvojici⁴

⁴ Všetky fotografie boli použité so súhlasom participantov.

LIPTOV

Veľkým bohatstvom Liptova sú jeho dediny. Najčistejšie tu sú, kde si môžete vychutnať silný výrobok z mlieka a syra, krmelozov halušky.

KYSUCE A ORAVA

Región Kysuce, pomerovary profilu rieky Kysuca, patrí k najkrajším na Slovensku – Duha histórii Slovenska na hranici troch štátov. Tvorí ju oblasť Kysucké Vyháňanec zier Novej Morice a Čadca. Nádherné pamiatky ľudovej architektúry nachádza mnoho z nich umiestnené v krásnej prírodnej dedine vo Vyhňanec. Sú to obce vysídlené v 19. storočí aj umiestnené pamiatky – kosa brevdová, Belonca, nádrž Liptovská M., Exponcia zachytáva násten architektúru, ale aj kultúra a spôsob života v obľúbenej oblasti Kysuce v minulosti.

Región Orava tvorí oblasť Dobý Kubín, Hámreňovo a Turčidieľ.

SPIŠ

Staršiemu označeniu Spiš dnes zodpovedajú tri regióny: Spiš, Tatry a Zámagurie. Spiš je neobyčajne bohatou klenotnicou umelecko-historických pamiatok. Väčšie pamiatky sa nachádzajú takmer v každej dedine, mnohé sú zapísané do Zoznamu svetového dedičstva UNESCO (Spišský hrad, Spišská Kapitula, Sotské Podhradie, Zehra, Dobinská ľudová lasička). Staroblé mesto Levoča, ležiace na v neo hani

ZEMPLÍN

Najatraktívnejšou časťou regiónu horný Zemplín sú Bukovské vrchy v Národnom parku Poloniny so svojimi rozľahlými bukovými a jedľovo-bukovými lesemi a pralesmi zapísanými na Zozname svetového dedičstva UNESCO. V krásnych historických katolíckych sídlach dnes múzea – Vihorlatské múzeum v Humennom a Zemplínske múzeum v Michalovciach. Medzilaborce sú známe Múzeum moderného umenia Andryho Warhola.

Príloha 3. Ukážka textov na recipročné učenie (z učebnice Krížom-krážom B2, 2014: 185 – 193)

Príloha 4. Ukážka priebehu aktivity *Myšlienková reťaz* na tvorbu produktu

1. Welche Unterrichtsform passt Ihnen am besten?

Einzelarbeit   Partnerarbeit   Gruppenarbeit   es ist mir egal

2. Warum haben Sie diese Form ausgewählt?

Weil man sich gemeinsam Themen besser erschließen kann.

Príloha 5. Ukážka krátkeho anonymného dotazníka po ukončení semestra